

Prastaré texty vyprávějí příběh o Cangjievovi (čti Čchang-tievovi), který sestoupil z nebes, aby dal lidstvu čínské znaky. Traduje se, že když Cangjiev dokončil svůj úkol, přišlo z nebe proso a duchové z podsvětí naříkali a plakali.

Písmo (Šo)

Čínské písmo je nejstarší ze všech dosud užívaných písem. Po dobu téměř čtyř tisíciletí si udrželo prakticky nezměněnou podobu, jen se navýšilo bohatství znaků a možnosti tvarových obměn. Zároveň je poměrně rozšířené, neboť se jím zapisuje čínština, která je vzhledem k počtu obyvatel Číny jedním z nejpoužívanějších jazyků na světě (mluví jí více než miliarda lidí). Kromě toho se čínské znaky používají i v Japonsku jako jedna z částí složitěho písemného systému. Přes všechny změny v průběhu svého dlouhého vývoje si čínské písmo udrželo základní typologickou charakteristiku.

Nejedná se o písmo logografické, jak se běžně tvrdí, neboť se zde nezobrazují pouze celá slova, ale též jednotlivé významové složky složených slov. Čistě logografické písmo by nemělo šanci na uplatnění v rozvinutější kultuře, neboť tisíce rozdílných znaků pro jednotlivá slova by nebylo v lidských silách si zapamatovat. V archaické čínštině převažovala jednoslabičná slova a znaky odpovídaly slovům. Čínština je však tónický jazyk, což znamená, že každá z omezeného počtu slabik (konkrétně asi 400) může být pronesena různou intonací. Tím počet možností naroste až na 1300 slabik rozdílného významu, přičemž každý z těchto významů má samostatný znak. Navíc je přesně stanoveno pořadí slov ve větě a týž znak může být slovesem, podstatným i přídavným jménem podle toho, kde se ve větě nachází.

V současné době se znaky skládají ze standardizovaných tahů, čar a bodů, kterých může být od jednoho do více než třiceti v jednom znaku. Jednotlivé tahy nemají žádný význam, ten dostávají až v rozmanitých spojeních. Bez ohledu na rozdílnou složitost náleží každému znaku v textu stejná čtvercová plocha, do níž jsou vepsány. Vymezení znaků podle počtu tahů patří k důležité formální charakteristice čínského znakového písma.

Celkový počet znaků se odhaduje na 60 000, přičemž se v současnosti používá 4 000–7 000. Každý, kdo ovládá alespoň 1 500 znaků, se nepovažuje za negramotného, ovšem k četbě novin je zapotřebí znát přibližně dvojnásobek. Literatura obsahuje kolem 4 000 znaků a odborná literatura ještě víc.

Nepřehledný počet znaků není možné řadit za sebou, jako abecedu v našem slova smyslu, ale systemizovat do šesti kategorií:

1

Zobrazující znaky, které vycházejí z původních obrázků představujících konkrétní předměty. Některé z nich lze dodnes identifikovat na základě jejich grafického tvaru.

2

Symbolické znaky, které na základě grafické symboliky vyjadřují význam slova.

3

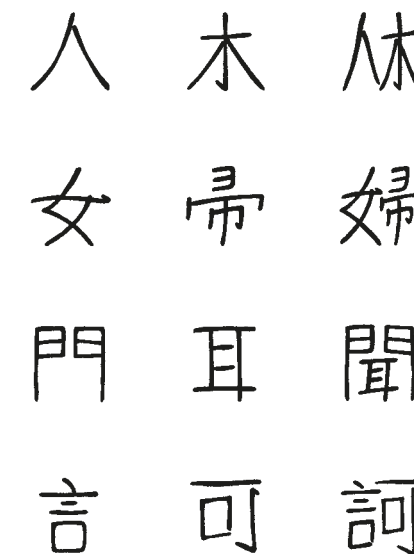
Naznačující znaky utvořené kombinací dvou nebo více znaků, které jakoby naznačují význam slova reprezentovaného složeným znakem. Kupříkladu kombinace znaků STROM a ČLOVĚK se čte jako znak znamenající ODPOČÍVAT. Asi by nás napadly jiné významy, ale v čínském kontextu opravdu může člověk opřený o strom představovat odpočinek. Podobně poetických kombinací plných zjevných i skrytých významů bychom v čínském písmu našli nepřeberné množství. Zdvojnásobením znaku ŽENA vznikne význam HÁDKA, ztrojnásobení znamená INTRIKA. Znak SÍLA v kombinaci se znakem POLE znamená MLADÝ, ČLOVĚK a SLOVO znamená UPŘÍMNÝ. Znak UCHO ve spojení se znakem DRAK znamená HLUCHÝ atd.

původní podoba znaku/dnešní podoba
žena, oko, džbán, měsíc

nahore/dole/jeden/dva

člověk/strom/odpočívat
žena/koště/vdaná žena
dveře/ucho/poslouchat
slovo/moc/kritizovat

4

Vypůjčené znaky využívají vysoké homofonie čínštiny. Například slovo ON zní stejně jako slovo síto. A tak je obtížně zobrazitelné zájmeno ON zobrazováno pomocí snadno zobrazitelného předmětu, zde tedy pomocí obrázku síta. Je to známý rébusový princip uplatňovaný ve většině logografických systémů.

5

Složené znaky se skládají z determinativů a fonografické složky. To znamená, že podobně jako v předchozím případě se využívá homonymních slov na základě rébusového principu. Špatně zobrazitelné pojmy se začínávají pomocí stejně znějících snadno znázornitelných slov. A protože ne vždy muselo být zřejmé, o jaký význam homonyma se jedná, doplňují se znaky o determinativy, které určují kategorii významu. Složených znaků je skoro 90 % v celém množství všech užívaných čínských znaků. V současnosti se užívá více než 200 determinantivů a podle nich se řadí slova ve slovnících. Typické je, že determinantivy nemají předem určené místo (před znakem, za znakem), ale objevují se v různých částech původního znaku. Při tvorbě a následnému používání znaků je podstatný způsob myšlení daný dalšími kulturními souvislostmi. Pro člověka neznalého čínských reálií mohou být významy špatně pochopitelné. Je třeba si uvědomit, že nejsou jen odrazem zvuků, ale též zobrazením určitého způsobu vnímání světa.

Například znak LHÁT je zapisován pomocí determinantivu MLUVIT a znaku KOUZELNÍK. Může to znamenat, že Číňané považovali kouzelníky za lháře, ale pravděpodobnější je výklad jiný: lhaní je také čarování se slovy, záměna jednoho za jiné – poetické vyjádření jinak nelichotivého označení.

6

Obrácené (transformované) znaky vznikají obrácením nebo přeměnou jiného znaku.

須

příklad vypůjčeného znaku: znak znamenající vous zní sý a může být jeho pomocí zapsáno stejně znějící slovo sý, které znamená nutný

シ

洋

河

汗

湖

způsob tvoření složených znaků: možnosti užití determinativu voda: voda, oceán, jezero, řeka, pot

兔 龙

牛 鼠

鸡 猴

zajíc/drak
bůvol/krysa
kohout/opice

蛇 虎

猪 狗

羊 马

had/tygr
vepř/pes
koza/kůň

DECH

Schopnost kaligrafa zadržet dech se odráží na kvalitě jeho pohybu. Existuje celá technika dýchání. Normálně člověk dýchá instinktivně. Kaligraf se během svého studia učí dech ovládat a využívat k nadechování zastávek v kresbě písma. Pohyb, který vedeme od sebe nebo k sobě, není stejnosměrný, jestliže při něm vdechujeme nebo vydechujeme. Je-li pohyb dlouhý a tah má zůstat čistý, kaligraf zadrží dech, aby mu vdech či výdech narušoval pohyb. Než začne kaligraficky tvořit písmeno nebo slovo, musí si uvědomit, ve kterých místech se bude moci nadechnout a při této příležitosti také nabrat inkoust.

Zastávky se dělají na přesně stanovených místech, kdy je možno dech ještě na chvíli zadržet a v peru ještě zbývá inkoust. Zastávka tak slouží k doplnění vzduchu i inkoustu.

Kaligrafové zachovávající tradiční metody neradi používají kovová plnicí pera, u nichž je, vzhledem k nepřetržitému přítoku inkoustu, jejich dokonalé mistrovství zbytečné a oni sami jsou připraveni o potěšení uvědomovat si závažnost časových úseků.

*Sorra, kara, kú – obloha, prázdnota, vzduch.
První znak kaligrafie karatedó, znamenající cestu
prázdných rukou.
Kaligrafie: Pascal Krieger*

PROSTOR

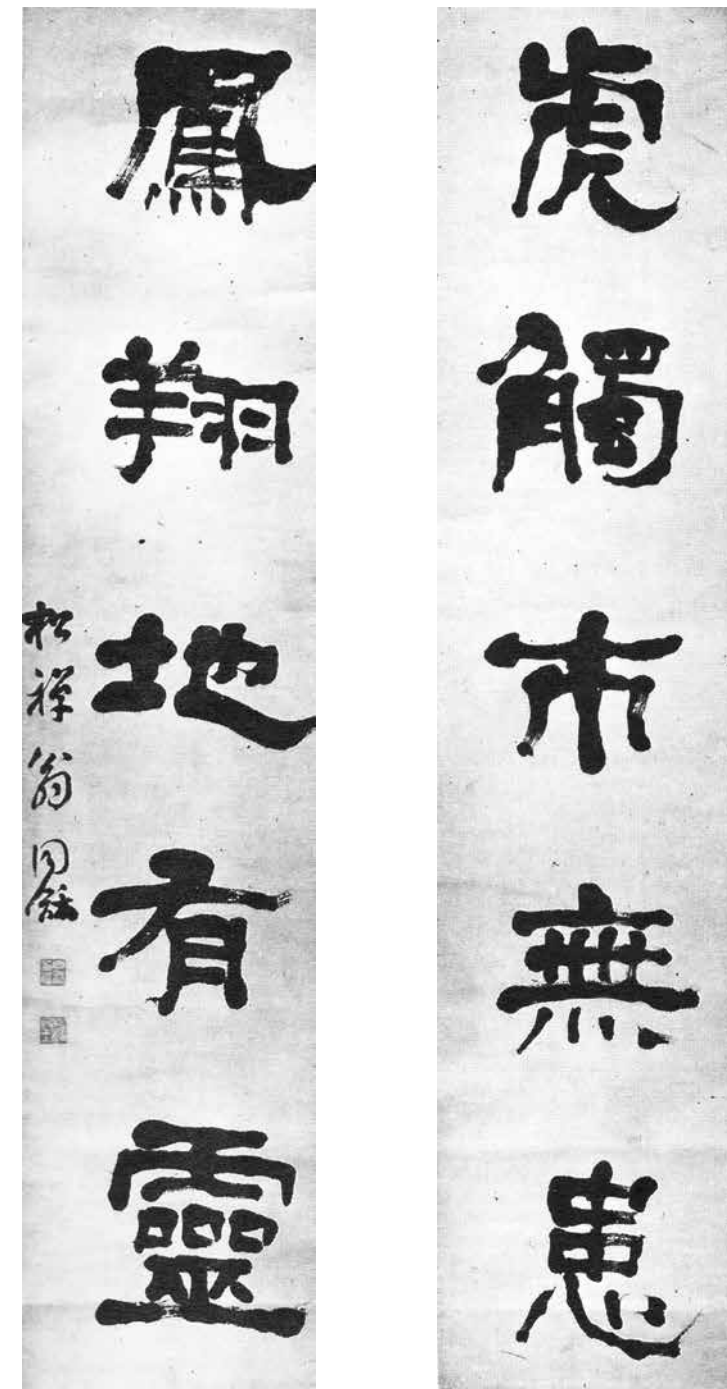
Kaligrafie, vyjadřovací prostředek vybízející k pohledu i k zamyšlení, výtvarně upravuje bílý prostor listu. V kaligrafické kompozici neexistuje prázdno, je zde jen černý stínový tah nebo bílý prostor. Oba, ať černý nebo bílý, si musí najít způsob, jak působit. Můžeme se pokusit o srovnání s architekturou. Architektura vymezuje prostor, v němž žijeme, prázdno je zde reálné a má stejnou platnost jako plná zeď. V kaligrafii nalézá prostor svůj význam ve vztahu k černým písmenům – a naopak.

WANG SI-Č' A LABUTĚ

Wang Si-č', nejmávanější z čínských kaligrafů, který žil v první polovině 4. století, miloval celý život labutě. Rád poslouchal zvuky, které vyluzovaly, a ladné pohyby jejich dlouhých krků mu byly vzorem a inspirací k plynulým, dynamickým tahům štětce. Wangovy dva znaky LABUTÍ JEZERO, vyryté do stély v sadu obklopujícím proslulý Orchidejový pavilon nedaleko města Šao-singu v jihovýchodní Číně, patří k vrcholným dílům čínské kaligrafie. O Wangovi kolovalo mnoho historek. V jedné z nich se vyprávělo, jak se slavný kaligraf doslechl o staré venkovance, která chovala překrásnou labuť. Říkalo se, že z jejího hrdla vycházely zvuky podobné šumění řeky či tónům dvoustrunných housliček. Wang se rozhodl, že ženu navštíví, aby si labuť poslechl a potěšil se pohledem na ni. Stařenka se doslechla, že má rád labutě, a pomyslela si, že tento vzdělaný pán chce přijít proto, že má v oblíbené labutí maso. Nelenila tedy, ptáka podřízla a upravila z něho několik chutných pokrmů, aby slavného muže náležitě uctila. Když se to Wang dozvěděl, zděsil se a propadl hlubokému smutku. Jeho přátelé a služebníci říkali, že ještě dlouho poté při vzpomínce na tuto událost vždycky několik dní tesknil. Snažili se ho utěšit a tajně pro něj sháněli náhradu. Doneslo se jim, že jeden taoista chová na jezírku u kláštera Jin-šan labutě, jimž není co do vzhledu a zpěvu daleko široko rovno. Hned to spěchali svému pánovi oznámit. Wang bez otálení nasedl na vůz a jel se na labuť podívat. Ty, jakmile ho uviděly, začaly na hladině jezera tančit a líbezně zpívat. Wang se nabídl taoistovi, že je od něho odkoupí za jakoukoli cenu. „Vzácný pane, vy jste bohem kaligrafie,“ odpověděl taoista, „a nechci od vás peníze. Rád vám vyhovím a labutě vám přenechám, opíšete-li pro náš klášter taoistická písmena.“ Wang okamžitě souhlasil. Před tímto slavnostním úkolem nejprve očistil své tělo v lázni a posléze se dal do psaní. Jeho štětec se pohyboval po papíře jako létající drak, jako krácející fénix, jako plynoucí oblaka. Po dokončení díla přikázal služebníkům, aby přinesli velkou dřevěnou klec, v níž si labutě odvezl.

KRÁSNÁ ČÍNŠTINA

V roce 2016 zpracovala jako svoji bakalářskou práci
Ilona Horníčková na Fakultě designu a umění Ladislava Sutnara v Plzni

Textové písmo Anselm Sans
Papír Mohawk via felt světle hnědý 220 g/m²,
Chagall přírodní bílá 130 g/m², Rives Tradition slonová kost 100 g/m²
Tisk obálky sítotiskem Adam Lešíkar
Tisk vnitřních listů tygrtisk.cz
Náklad 3 výtisky

Knížka je součástí série knížek o písmu
Bohatství písma
Temná gotika/metal
Magické runy
Krásná čínština

LITERATURA A INTERNETOVÉ ZDROJE

Vznik a vývoj písma — PhDr. Jana Průšová, Praha: Nakladatelství grafické školy
v Praze, 2007
Znaky, čínská kaligrafie – Oldřich Král, Praha: Národní galerie v Praze, 1992
Jak se kali-grafie – Petr Geisler, Praha: Národní galerie v Praze, 2000
Písmo, paměť lidstva – Jean Georges, Bratislava: Slovart, 1994
Nejkrásnější čínské příběhy – Věna Hrdličková, Praha: Portál, 2005
epochtimes.cz – čínské znakové písmo

